

KATARZYNA OSENKO-MIZERSKA

ROLA RODZINY W RELIGIJNYM WYCHOWANIU MŁODZIEŻY¹

WPROWADZENIE

W dobie dominacji mediów w życiu człowieka, szerzącej się mody konsumpcyjnego trybu życia, bezstresowego wychowania, bezkrytycznego naśladowania wzorców obcych kulturowo życie religijne często jest traktowane drugoplanowo, a młodzież pozbawiona jest pozytywnych wzorców. Pierwszym środowiskiem, w jakim wychowuje się dziecko, jest rodzina i z niej powinno czerpać wzorce również dotyczące postaw religijnych. W sposób szczególny w misji wychowania do świętości swoich dzieci uczestniczą rodzice, którzy prowadzą w duchu chrześcijańskim życie małżeńskie i podejmują wychowanie dzieci². Wypełniają tę odpowiedzialność najpierw przez założenie ogniska rodzinnego, w którym panuje czułość, przebaczenie, szacunek, wierność i bezinteresowna służba³. Rodzina spełnia funkcje, np.: biopsychiczne, ekonomiczne, społeczno-wyznaczające, socjo-psychologiczne oraz religijne, polegające na urzeczywistnieniu w rodzinie Kościoła, prowadzeniu członków do zbawienia oraz podejmowaniu działań apostołskich na zewnątrz⁴.

1. WIĘZI EMOCJONALNE MŁODZIEŻY Z RODZINĄ

Emocje to silne wzruszenia, podniecenia, wzburzenia, uczucia, np.: gniewu, strachu, wstydu, radości czy żalu. Stanowią one bardzo poważny czynnik w życiu psychicznym. Emocje są nie tylko nieustannie są przeżywane, ale wpływają na działalność człowieka. Im silniejsze są więzi emocjonalne, tym bogatsze jest życie uczuciowe, tym głębsze stają się jego związki z rodziną, bliskimi, z otaczającą

¹ Artykuł stanowi część pracy magisterskiej nt. *Wpływ rodziny na wychowanie religijne młodzieży gimnazjalnej. Studium pastoralne na przykładzie Gimnazjum nr 33 w Łodzi*, UKSW 2005 napisanej pod kierunkiem ks. dra Marka Stępnika.

² Por. KKK 902.

³ KKK 2223.

⁴ *Katolicyzm A-Z*, red. Z. Pawlak, Poznań 1999, s. 338.

rzeczywistością. Uczucie wzbogaca człowieka, jego osobowość. Należy dążyć do tego, aby rozwijająca się młodzież rozumiała i umiała sama przeżywać stany emocjonalne, szczególnie w związku z rodzicami i najbliższą rodziną. Trzeba starać się, aby w przeżyciach emocjonalnych młodych ludzi górowały pozytywne uczucia, zaufanie do bliskich osób i bezpieczeństwo. Jeśli młody człowiek nie rozpoznaje własnych emocji i nie potrafi nad nimi panować, to nie będzie mógł zrozumieć drugiej osoby. Nie będzie umiał żyć w rodzinie, gdyż zachwiane więzi emocjonalne oddalają ludzi od siebie. Niedojrzałość oznaczać może np.: nadmierną koncentrację emocjonalną na samym sobie, przeżywanie siebie na zasadzie agresji lub na zasadzie naiwnego samozadowolenia, traktowanie własnych przeżyć i odczuć jako jedyne lub najważniejszego kryterium myślenia, decydowania i działania. Jeśli występują zaburzenia więzi emocjonalnych, pojawia się poczucie lęku i zagrożenia, dochodzi nawet do utraty wolności w sferze emocjonalnej, co powodować może wielorakie uzależnienia⁵.

T a b e l a 1. Stosunki młodzieży z rodziną a płeć

Z którym z członków rodziny najlepiej układają się Twoje stosunki?	Dziewczeta		Chłopcy	
	N	%	N	%
Matka	39	67,2	23	54,8
Ojciec	14	32,8	16	38,1
Rodzeństwo	24	41,4	9	21,4
Babcia ze strony matki	6	10,3	6	14,3
Dziadek ze strony matki	–	–	4	9,5
Babcia ze strony ojca	1	1,7	3	7,1
Dziadek ze strony ojca	–	–	1	2,4
Brak odpowiedzi	1	1,7	1	2,4

Ankietowani mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź. Wśród dziewcząt najczęściej wymienianą osobą, z jaką łączą je dobre stosunki jest matka – 67,2%. 41,4% badanych uczennic, przyznaje, że ma najlepsze stosunki z rodzeństwem. Ojciec jest wymieniany przez 32,8% gimnazjalistek. Najlepszy kontakt z babcią ze strony matki potwierdza 10,3% respondentek. 1,7% dziewcząt ma dobry kontakt z babcią ze strony ojca. Na to pytanie nie udzieliło odpowiedzi 1,7% badanych dziewcząt. Żadna ankietowana nie zaznaczyła odpowiedzi, że ma dobry kontakt z dziadkiem ze strony matki oraz z dziadkiem ze strony ojca.

Chłopcy jako osobę, z którą mają najlepszy kontakt najczęściej wymieniają matkę – 54,8%. Dla 38,1% badanych uczniów gimnazjum osobą, z którą mają

⁵ Por. M. Dziewięcki, *Nowoczesna profilaktyka uzależnień*, Kielce 2000, s. 141–145.

najlepszy kontakt jest ojciec. 21,4% gimnazjalistów jako takie osoby wymienia rodzeństwo. Babcia ze strony matki ma najlepsze stosunki z 14,3% ankietowanych. 9,5% pytanых chłopców podało, że dobre stosunki łączą ich z dziadkami ze strony matki. Babcię ze strony ojca wymieniło 7,1% badanych chłopców. Najlepsze kontakty z dziadkiem ze strony ojca ma 2,4% respondentów. 2,4% pytanых uczniów gimnazjum nie udzieliło odpowiedzi.

T a b e l a 2. Podejmowanie ważnych decyzji a płeć

Podejmując ważną dla Ciebie decyzję, radzisz się najczęściej?	Dziewczęta		Chłopcy	
	N	%	N	%
Rodziców	21	36,2	15	35,7
Matki	8	13,8	6	14,3
Ojca	–	–	3	7,1
Babci	1	1,7	–	–
Dziadka	–	–	–	–
Nauczyciela/ pedagoga	–	–	–	–
Przyjaciela	24	41,4	7	16,7
Koleżanki/ kolegi	3	5,2	4	9,5
Kapłana	1	1,7	2	4,8
Wszystkie decyzje podejmuję sam	6	10,3	3	7,1
Kogoś innego	10	17,2	6	14,3

Ankietowani mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź. Dziewczęta w największej liczbie przypadków, w celu podjęcia ważnej decyzji poprosiłyby o pomoc przyjaciela – 41,4%. Jako kolejne osoby, które można zapytać o radę, dziewczęta wskazują rodziców – 36,2%. Kogoś innego radziłyby się gimnazjalistki w 17,2%. 13,8% uczennic poradziłyby się matki. 10,3% dziewcząt wszystkie decyzje podejmuje samodzielnie. O radę koleżanki lub kolegi zapytałoby 5,2% respondentek. Babci poradziłyby się 1,7% ankietowanych dziewcząt. 1,7% gimnazjalistek poprosiłyby o radę kapłana. Żadna z dziewcząt nie radziłaby się u: ojca, dziadka ani u nauczyciela/pedagoga.

Wśród chłopców najczęściej padało odpowiedzi, że najlepiej radzić się rodziców – 35,7%. 16,7% ankietowanych o radę poprosiłyby przyjaciela. Rady matki posłuchałoby 14,3% respondentów. Ktoś inny wpłynąłby na decyzję 14,3% badanych chłopców. 9,5% gimnazjalistów zapytałoby o radę koleżankę/kolegę. Ojciec byłby pomocny w podejmowaniu decyzji w 7,1% przypadków. 7,1% chłopców wszystkie decyzje podejmuje sami. Kapłana poradziłyby się 4,8% badanych uczniów. Nikt z chłopców nie zapytałby o radę: babci, dziadka ani nauczyciela/pedagoga.

T a b e l a 3. Wpływ na postępowanie badanej młodzieży poza domem a płeć

Aktualnie największy wpływ na Twoje życie poza domem ma?	Dziewczęta		Chłopcy	
	N	%	N	%
Matka	12	20,7	8	19,0
Ojciec	7	12,1	5	11,9
Babcia	–	–	–	–
Dziadek	–	–	–	–
Rodzeństwo	10	17,2	1	2,4
Nauczyciel / pedagog	–	–	–	–
Koleżanka / kolega	4	6,9	8	19,0
Przyjaciół	16	27,6	11	26,2
Prasa, radio, telewizja	–	–	2	4,8
Środowisko, w którym przebywasz poza domem	26	44,8	11	26,2
Ktoś inny	2	3,4	2	4,8
Brak odpowiedzi	–	–	1	2,4

Ankietowani mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź. Dziewczęta w większości przypadków, jako źródło wpływów na ich życie poza domem zaznaczały środowisko, w którym poza domem przebywają – 44,8%. Na 27,6% gimnazjalistek, taki wpływ ma przyjaciel. Matka wywiera wpływ na postępowanie poza domem na 20,7% respondentek. Rodzeństwo wywiera wpływ na ankietowane w 17,2% przypadków. 12,1% dziewcząt jako osobę, która ma na nie wpływ poza domem, wymienia ojca. Koleżanka lub kolega wywiera wpływ na życie 6,9% uczennic. 3,4% dziewcząt przyznaje, że poza domem, wpływ na ich życie ma ktoś inny. Żadna z dziewcząt nie uważa, by na ich życie mieli wpływ: babcia, dziadek, nauczyciel/pedagog.

Chłopcy twierdzą, że wpływ na ich życie ma przyjaciel – 26,2%. Środowisko, w jakim przebywają poza domem jest źródłem wpływów dla 26,2% uczniów gimnazjum. Wpływ matki największy na ich życie zaznaczyło 19% ankietowanych. 19% respondentów za źródło największych wpływów poza domem wskazuje koleżankę/kolegę. Na 11,9% chłopców, taki wpływ ma ojciec. 4,8% ankietowanych uczniów uważa, że największy wpływ poza domem na nich ma prasa, radio i telewizja. Kogoś innego jako źródło wpływów wskazuje 4,8% pytanых chłopców. 2,4% gimnazjalistów ma za źródło wpływów rodzeństwo. 2,4% respondentów nie udzieliło na to pytanie odpowiedzi.

T a b e l a 4. Wpływ na kształtowanie się postaw życiowych a płeć

Kto miał największy wpływ na kształtowanie się Twoich postaw życiowych?	Dziewczęta		Chłopcy	
	N	%	N	%
Rodzice	41	70,7	24	57,1
Matka	7	12,1	9	21,4
Ojciec	2	3,4	7	16,7
Babcia	4	6,9	–	–
Dziadek	2	3,4	–	–
Nauczyciel/pedagog	–	–	1	2,4
Rodzeństwo	9	15,5	1	2,4
Dalsza rodzina	1	1,7	2	4,8
Ktoś inny	4	6,9	1	2,4
Brak odpowiedzi	1	1,7	–	–

Ankietowani mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź. Wśród dziewcząt najczęściej odpowiedzi wskazywało, że największy wpływ na kształtowanie postaw życiowych wywierają rodzice – 70,7%. Wpływ rodzeństwa deklaruje 15,5% badanych gimnazjalistek. Matka miała wpływ na kształtowanie się postaw życiowych 12,1% dziewcząt. W 6,9% przypadków wpływ na kształt postawy życiowej respondentek miała babcia. Ktoś inny wpływał na obecną postawę życiową 6,9% ankietowanych uczennic. 3,4% dziewcząt podało, że za kształt ich postaw życiowych odpowiedzialny jest ojciec. Dalsza rodzina wpływała na ukształtowanie postaw życiowych 1,7% uczennic gimnazjum. Na to pytanie nie udzieliło odpowiedzi 1,7% dziewcząt. Żadna z badanych nie uważa by na jej postawy życiowe miał wpływ nauczyciel/pedagog.

Chłopcy w większości odpowiadali, że największy wpływ na ich obecne postawy życiowe mieli rodzice – 57,1%. Wśród 21,4% uczniów największy wpływ na kształt ich postaw miała matka. Ojciec wpływał na postawy chłopców w 16,7% przypadków. Dalsza rodzina miała wpływ na kształtowanie postaw życiowych 4,8% gimnazjalistów. Nauczyciel/pedagog kształtował postawy życiowe 2,4% ankietowanych. Dla 2,4% chłopców wzorem postaw życiowych było rodzeństwo. Ktoś inny kształtował postawy 2,4% gimnazjalistów. Żaden z badanych chłopców nie deklaruje, by wpływ na jego postawę życiową miała babcia i dziadek.

Po przeprowadzonych badaniach można przypuszczać, że rodzice ankietowanej młodzieży w należyty sposób rozumieją swoje zadania, gdyż są postrzegani przez swoje dzieci jako ważne osoby w ich życiu.

2. WYPEŁNIANIE PRAKTYK RELIGIJNYCH PRZEZ RODZICÓW I MŁODZIEŻ

Do najważniejszych praktyk należą: niedzielna msza święta, która jest obowiązkowa łącznie z Komunią Świętą; codzienna modlitwa w tym modlitwa okolicznościowa; obchodzenie świąt kościelnych we wspólnocie wierzących, jak i w rodzinie; przyjmowanie sakramentów świętych; posty; odwiedzanie cmentarzy; przyjmowanie kapłana w domu.

Istotnym problemem jest stosunek rodziny do religii: pozytywny, negatywny czy obojętny. Poddany też będzie badaniu stopień wiary, gdyż jest ona przekazywana ankietowanej młodzieży. Pierwszym zadaniem na ten temat pytaniem było: Czy Twoi rodzice mają ślub kościelny? Zawarcie małżeństwa w Kościele wymaga świadomej decyzji i dlatego akt ślubu jest jednym z najważniejszych wskaźników religijności⁶. Chrystus Pan nie tylko małżeństwo zatwierdził, lecz także włączył w swoje dzieło zbawcze⁷. Przymierze małżeńskie, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury na dobro małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa, zostało między ochrzczonymi podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu⁸.

Kolejne pytanie, jakie zadano młodzieży dotyczyło wspólnego udziału rodziców i dzieci w praktykach religijnych. Ankietowani mieli do wyboru kilka odpowiedzi, między innymi: niedzielna msza święta, codzienna modlitwa, modlitwa okolicznościowa. Pytani mogli również udzielać własnych odpowiedzi.

T a b e l a 5. Udział rodziny w praktykach religijnych a płeć

Jakich praktyk religijnych nauczyłeś się w domu?	Dziewczęta		Chłopcy	
	N	%	N	%
Niedzielna msza św.	39	67,2	26	61,9
Codzienna modlitwa	28	48,3	21	50,0
Modlitwa okolicznościowa	9	15,5	6	14,3
Przyjmowanie księdza	35	60,3	18	42,9
Odwiedzanie cmentarzy	46	79,3	23	54,8
Posty	24	41,4	19	45,2
Obchodzenie świąt	37	63,8	21	50,0
Innych	–	–	–	–
Żadnych	–	–	1	2,4
Brak odpowiedzi	1	1,7	–	–

⁶ *Rodzina – Szkoła – Kościół Korelacja i Dialog*, red. P. Tomasik, Warszawa 2003, s. 35.

⁷ *Katolicyzm A-Z...*, s. 235.

⁸ KKK 1601.

Ankietowani mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź. Z badanych dziewcząt najwięcej odpowiedziało, że nauczyły się w domu wspólnie z rodziną odwiedzać cmentarze – 79,3%. 67,2% dziewcząt wyniosło z domu praktykę wspólnego uczestnictwa w niedzielnej mszy świętej. 63,8% dziewcząt wraz z rodzinami obchodzi święta. Kolejną najczęściej wymienianą praktyką, której nauczyły się w domu jest przyjmowanie księdza – 60,3%. W rodzinach 48,3% dziewcząt praktykuje się codzienną modlitwę. 41,4% rodzin badanych dziewcząt zachowuje posty. 15,5% rodzin badanych dziewcząt praktykuje modlitwę okolicznościową. Nie udzieliło odpowiedzi 1,7% dziewcząt. Dziewczęta nie wypisały innych praktyk religijnych. Nie było odpowiedzi, że nie wyniosły z domu żadnych praktykach religijnych.

Wśród chłopców najczęściej wymienianą praktyką jest niedzielna msza święta – 61,9%. 54,8% badanych chłopców podało praktykę odwiedzania cmentarzy. Codzienna modlitwa oraz obchodzenie świąt jest obecna w domach 50% ankietowanych. Post jest praktyką którą wyniosło z domu 45,2% respondentów. Przyjmowanie księdza jako praktykę nauczoną w domu wymieniło 42,9% gimnazjalistów. W domach 14,3% chłopców praktykuje się modlitwę okolicznościową. Żadnych obrzędów religijnych nie praktykuje się w rodzinach 2,4% badanych. Nikt z chłopców nie wymienił innych praktyk religijnych obecnych w jego domu.

Z danych przedstawionych w tabeli wynika, że rodzice w znaczącej większości zawarli ślub kościelny, sami niedostatecznie wypełniają praktyki religijne. W konsekwencji dzieci nie dopingowane przez rodziców same oddalają się od Kościoła, Pana Boga i od własnej rodziny. Rodzice są zobowiązani do wprowadzania dziecka w życie sakramentalne. Podobnie jak przy modlitwie, tak i tutaj bardzo ważny jest przykład rodziców. We wprowadzeniu do życia we wspólnocie Kościoła, istotną sprawą jest chodzenie rodziców do kościoła, przystępowanie do sakramentów oraz życie nimi⁹.

3. ZNACZENIE PRAKTYK RELIGIJNYCH W ŻYCIU CHRZEŚCIJAŃSKIM

Obowiązek oddawania Bogu prawdziwej czci odnosi się do człowieka w wymiarze indywidualnym i społecznym. Jest to tradycyjna nauka katolicka o moralnym obowiązku ludzi i społeczeństw wobec prawdziwej religii i jedynego Kościoła Chrystusowego. Obowiązkiem społecznym chrześcijan jest pobudzenie i szanowanie w każdym człowieku umiłowania dobra i prawdy. Wymaga on od nich, aby przyczyniali się do propagowania jednej prawdziwej religii, która istnieje w Kościele katolickim i apostolskim¹⁰. Stosunek do wiary i wypełnianie praktyk religijnych daje obraz religijności człowieka. Część praktyk religijnych wy-

⁹ Por. Adamczuk, dz.cyt. s. 35.

¹⁰ Por. KKK 2105.

wodzi się z Nowego Testamentu, np.: modlitwa, niedzielna msza św., a część z tradycji Kościoła, np.: przyjmowanie księdza w domu, posty. Wypełnianie tych praktyk świadczy o przywiązaniu wiernego do Boga i wspólnoty Kościoła.

T a b e l a 6. Poznawanie Pana Boga a płeć

Od kogo pierwszy raz usłyszałeś o Bogu?	Dziewczęta		Chłopcy	
	N	%	N	%
Od matki	41	70,7	30	71,4
Od ojca	15	25,9	4	9,5
Od babci	18	31,0	8	19,0
Od dziadka	4	6,9	–	–
Od rodzeństwa	–	–	–	–
Od katechety	3	5,2	–	–
Od koleżanki/kolegi	–	–	2	4,8
Od przyjaciela	–	–	–	–
W prasie, radiu, telewizji	1	1,7	–	–
W środowisku w którym przebywasz poza domem	–	–	–	–
Od kogoś innego	1	1,7	1	2,4
Brak odpowiedzi	1	1,7	2	4,8

Respondenci mogli udzielić więcej niż jednej odpowiedzi na to pytanie. Dziewczęta w większości odpowiadały, że pierwszy raz o Bogu usłyszały od matki – 70,7%. 31% gimnazjalistek pierwszy raz o Bogu usłyszały od babci. Od ojca usłyszało o Bogu 25,9% pytanym uczennic. Pierwszy raz o Bogu od dziadka usłyszało 6,9% dziewcząt. 5,2% gimnazjalistek pierwszy raz o Bogu usłyszało od katechety. Z prasy, radia i telewizji 1,7% uczennic dowiedziało się pierwszy raz o Bogu. 1,7% respondentek o Bogu usłyszało od kogoś innego. Na to pytanie nie odpowiedziało 1,7% pytanym uczennic gimnazjum.

Chłopcy najczęściej zaznaczali, że pierwszy raz o Bogu powiedziała im matka – 71,4%. Od babci pierwszy raz o Bogu usłyszało 19% respondentów. 9,5% gimnazjalistów o Bogu pierwszy raz usłyszało od ojca. Kolega lub koleżanka powiedziała pierwszy raz o Bogu 4,8% chłopców. Nie udzieliło odpowiedzi 4,8% pytanym uczniów. 2,4% gimnazjalistów pierwszy raz o Bogu dowiedziało się od kogoś innego.

T a b e l a 7. Pierwsza modlitwa a płeć

Kto nauczył Cię pierwszej modlitwy?	Dziewczęta		Chłopcy	
	N	%	N	%
Matka	31	53,4	25	59,5
Ojciec	7	12,1	2	4,8
Babcia	20	34,5	12	28,6
Dziadek	2	3,4	–	–
Rodzeństwo	2	3,4	–	–
Katecheta	3	5,2	4	9,5
Koleżanka/kolega	–	–	–	–
Przyjaciół	–	–	–	–
Kapłan	1	1,7	2	4,8
Środowisko w którym przebywałeś poza domem	–	–	–	–
Ktoś inny	3	5,2	2	4,8

Respondenci mogli udzielić więcej niż jednej odpowiedzi na to pytanie. Dziewczęta w większości odpowiadały, że pierwszej modlitwy nauczyła je matka – 53,4%. Babcia uczyła pierwszej modlitwy 34,5% dziewcząt. 12,1% gimnazjalistek nauczyło się pierwszej modlitwy od ojca. Pierwszej modlitwy nauczyło się od katechety 5,2% uczennic. Ktoś inny nauczył pierwszej modlitwy 5,2% respondentek. 3,4% ankietowanych uczennic nauczyło się pierwszej modlitwy od dziadka. Rodzeństwo nauczyło modlitwy 3,4% pytanym dziewczętom.

Większość chłopców jako osobę która pierwsza nauczyła ich modlitwy wskazała matkę – 59,5%. 28,6% gimnazjalistów pierwszej modlitwy nauczyła babcia. Od katechety pierwszej modlitwy nauczyło się 9,5% uczniów. Ojciec nauczył pierwszej modlitwy 4,8% respondentów. 4,8% chłopców odpowiedziało, że pierwszej modlitwy nauczył ich kapłan. Od kogoś innego pierwszej modlitwy nauczyło się 4,8% ankietowanych.

T a b e l a 8. Uczestnictwo we mszy świętej w dzieciństwie a płeć

Kto chodził z Tobą do kościoła gdy byłeś dzieckiem?	DZIEWCZĘTA		CHŁOPCY	
	N	%	N	%
Matka	41	70,7	30	71,4
Ojciec	26	44,8	17	40,5
Babcia	19	32,8	5	11,9
Dziadek	3	5,2	1	2,4
Rodzeństwo	8	13,8	6	14,3
Koleżanka/kolega	1	1,7	–	–
Chodziłem sam	3	5,2	4	9,5
Brak odpowiedzi	–	–	3	7,1

Respondenci mogli udzielić więcej niż jednej odpowiedzi na to pytanie. Dziewczęta najczęściej chodziły w dzieciństwie do kościoła z matką – 70,7%. 44,8% uczennic chodziło na mszę świętą w dzieciństwie z ojcem. Z babcią w dzieciństwie do kościoła chodziło 32,8% gimnazjalistek. Do kościoła z rodzeństwem chodziło w dzieciństwie 13,8% dziewcząt. Z dziadkiem chodziło w dzieciństwie do kościoła 5,2% pytanych uczennic. 5,2% gimnazjalistek chodziło w dzieciństwie samotnie do kościoła. Z koleżanką lub kolegą chodziło do kościoła w dzieciństwie 1% dziewcząt.

Najwięcej chłopców odpowiedziało, że chodziło do kościoła w dzieciństwie z matką – 71,4%. 40,5% gimnazjalistów chodziło w dzieciństwie do kościoła z ojcem. W dzieciństwie chodziło do kościoła z rodzeństwem 14,3% gimnazjalistów. Z babcią do kościoła chodziło 11,9% pytanych chłopców. Samemu w dzieciństwie chodziło do kościoła 9,5% respondentów. Nie odpowiedziało na to pytanie 7,1% chłopców. 2,4% ankietowanych chodziło w dzieciństwie do kościoła z dziadkiem.

T a b e l a 9. Modlitwa w dzieciństwie a płeć

Kto modlił się z Tobą jak byłeś dzieckiem?	Dziewczęta		Chłopcy	
	N	%	N	%
Matka	23	39,7	16	38,1
Ojciec	6	10,3	3	7,1
Babcia	21	36,2	6	14,3
Dziadek	6	10,3	2	4,8
Rodzeństwo	8	13,8	4	9,5
Modliłem się sam	19	32,8	19	45,2
Nie modliłem się	–	–	2	4,8
Brak odpowiedzi	1	1,7	–	–

Respondenci mogli udzielić więcej niż jednej odpowiedzi na to pytanie. Większość dziewcząt odpowiedziała, że w dzieciństwie modliła się z matką – 39,7%. Z babcią modliło się 36,2% uczennic. W dzieciństwie samemu modliło się 32,8% gimnazjalistek. Z rodzeństwem w dzieciństwie modliło się 13,8% respondentek. 10,3% ankietowanych uczennic modliło się w dzieciństwie z ojcem. Z dziadkiem modliło się 13,8% dziewcząt. Nie udzieliło na to pytanie 1,7% pytanych gimnazjalistek.

Wśród chłopców najwięcej modliło się w dzieciństwie wspólnie w samotności – 45,2%. Z matką modliło się w dzieciństwie 38,1% gimnazjalistów. 14,3% uczniów modliło się razem z babcią. 9,5% respondentów modliło się w dzieciństwie z rodzeństwem. Z ojcem modliło się 7,1% chłopców. W dzieciństwie z dziadkiem modliło się 4,8% badanych chłopców. Nie modliło się w dzieciństwie 4,8 ankietowanych chłopców.

T a b e l a 10. Uczestnictwo we mszy świętej a płeć

Kto obecnie chodzi z Tobą do kościoła?	Dziewczęta		Chłopcy	
	N	%	N	%
Matka	22	37,9	10	23,8
Ojciec	17	29,3	8	19,0
Babcia	5	8,6	2	4,8
Dziadek	2	3,4	1	2,4
Rodzeństwo	11	19,0	6	14,3
Koleżanka / kolega	17	29,3	10	23,8
Chodzę sam	22	37,9	23	54,8
Nie chodzę	1	1,7	1	2,4
Brak odpowiedzi	1	1,7	–	–

Respondenci mogli udzielić więcej niż jednej odpowiedzi na to pytanie. Z matką do kościoła chodzi 37,9% dziewcząt. Samych gimnazjalistek chodzi do kościoła 37,9%. We mszy świętej uczestniczy z ojcem 29,3% respondentek. 29,3% ankietowanych dziewcząt uczestniczy w Eucharystii z koleżanką lub kolegą. Z rodzeństwem do kościoła chodzi 19% uczennic gimnazjum. 8,6% dziewcząt chodzi do kościoła z babcią. Z dziadkiem chodzi do kościoła 3,4% ankietowanych gimnazjalistek. Do kościoła nie chodzi 1% respondentek. Nie udzieliło odpowiedzi 1,7% dziewcząt. Chłopcy najczęściej do kościoła chodzą sami – 54,8%. Z matką chodzi do kościoła 23,8% uczniów gimnazjum. 23,8% respondentów chodzi do kościoła z koleżanką lub kolegą. Do kościoła chodzi z ojcem 19% gimnazjalistów. 14,3% ankietowanych chłopców chodzi do kościoła z rodzeństwem. Z babcią chodzi do kościoła 4,8% uczniów. 2,4% respondentów chodzi do kościoła z dziadkiem. Nie chodzi do kościoła 2,4% ankietowanych chłopców.

T a b e l a 11. Uczestnictwo w praktykach religijnych wspólnie z rodziną a płeć

W których praktykach religijnych bierzesz udział wspólnie z rodziną?	Dziewczęta		Chłopcy	
	N	%	N	%
Niedzielną mszę świętą	22	37,9	22	52,4
Codzienna modlitwa	2	3,4	4	9,5
Modlitwa okolicznościowa	–	–	7	16,7
Przyjmowanie księdza w domu	35	60,3	25	59,5
Odwiedzanie cmentarzy	40	69,0	30	71,4
Posty	15	25,9	21	50,0
Obchodzenie świąt kościelnych	31	53,4	30	71,4
Innych	–	–	–	–
Żadnych	–	–	1	2,4
Brak odpowiedzi	3	5,2	–	–

Respondenci mogli udzielić więcej niż jednej odpowiedzi na to pytanie. Najczęstszą praktyką religijną w domach dziewcząt jest odwiedzanie cmentarzy – 69%. 60,3% gimnazjalistek przyjmuje księdza w domu. Święta kościelne obchodzi 53,4% uczennic. We mszy niedzielnej uczestniczy 37,9% badanych dziewcząt. Posty zachowuje 25,9% gimnazjalistek. Odpowiedzi nie udzieliło 5,2% dziewcząt. Modli się codziennie 3,4% respondentek. 71,4% chłopców odwiedza cmentarze. Inną równie często wymienianą przez chłopców praktyką religijną obchodzoną z rodzicami są święta kościelne – 71,4%. Księdza w domu przyjmuje 59,5% gimnazjalistów. 50% uczniów zachowuje posty. Modlitwa okolicznościowa jest praktykowana w domach 16,7% respondentów. 9,5% chłopców praktykuje codzienną modlitwę. W żadnych praktykach religijnych wspólnie z rodziną nie uczestniczy 2,4% ankietowanych uczniów.

ZAKOŃCZENIE

W wychowaniu religijnym, które obecnie podlega przemianom, do wszelkich zadań wychowawczych istotną rolę odgrywa wiara. To ona właśnie odkrywa przed wychowankiem nowy wymiar poznawanej rzeczywistości. W każdym wychowaniu, również religijnym, zmierza się do tego, by wychowanek poznawał i dostrzegał swoje miejsce i zadania w świecie. Wychowanie religijne inspirowuje i wspomaga osobę w pełniejszym stawianiu się człowiekiem, ukształtowanym na wzór Chrystusa¹¹. We współczesnym społeczeństwie zachodzą procesy wpływające na religijność człowieka i na religijną funkcję rodziny. Człowiek w coraz szerszym zakresie jest poddany ich oddziaływaniu, uniezależniając się jednocześnie od rodziny i nacisku środowiska domowego. Człowiek współczesny jest zafascynowany techniką, wynalazkami i potęgą swego umysłu, co w sumie prowadzi do zaniku w jego świadomości potrzeby Boga jako Stworzyciela, Odkupiciela czy Dawcy prawa, a tym samym słabnie jego kontakt z Kościołem, zanikają praktyki, a dotychczasowa obyczajowość rodzinno-religijna ulega pewnym redukcjom i modyfikacjom¹². Zmiana umysłowości i struktur powoduje często zakwestionowanie wartości otrzymanych dóbr, zwłaszcza u młodych, którzy nieraz stają się niecierpliwi, a nawet pod wpływem rozdrażnienia buntują się, świadomi własnego znaczenia w życiu społecznym, jak najprędzej pragną w nim mieć udział. Nowe warunki wywierają swój wpływ na samo życie religijne. Z jednej strony zdolność krytyczniejszego osądu oczyszcza je z magicznego pojmowania świata i błakających się jeszcze zabobonów oraz wymaga coraz bardziej osobowego i czynnego przyłgnięcia do wiary, dzięki czemu wielu dochodzi do żywszego pocucia Boga. Z drugiej strony liczniejsze masy odchodzą

¹¹ Por. Z. Marek, *Wychowanie religijne u początków życia dziecka*, „Katecheta” 1, 1994, s. 11.

¹² Por. Adamski, dz.cyt., s. 220.

od religii. W przeciwieństwie do dawnych czasów odrzucenie Boga czy religii lub odciąganie od nich nie jest już czymś niezwykłym i wyjątkowym. Obecnie określa się to jako wymóg postępu naukowego lub nowy humanizm¹³. Przekazywanie wiedzy religijnej dzieciom przez rodziców staje się coraz trudniejsze, gdyż dzieci często przewyższają rodziców poziomem wykształcenia, a religijność samych rodziców obniża się. Funkcja religijna rodziny zupełnie zmienia swoje dotychczasowe oblicze. Rodzice powierzają wychowanie religijne katechizacji i wszelkim formom duszpasterstwa dziecięcego i młodzieżowego prowadzonego przez specjalistyczne instytucje religijne. Funkcja religijna rodziny zupełnie w tych warunkach nie zanikła, zależy ona od stopnia świadomości religijnej rodziców i konkretnych warunków środowiskowych.

¹³ Por. GS 7.

